

Tri teze o kulturnem marksizmu

Lea Kuhar

Tri teze o kulturnem marksizmu

V članku obravnavam kulturni marksizem kot teorijo zarote, ki jo v slovenskem javnem prostoru širijo predvsem predstavniki politične desnice in njihovi podporniki. Kot teorija zarote kulturni marksizem ni konsistentna in koherentna teorija temveč je skupek kvazi-zgodovinskih analiz, ki se sklicujejo na domnevno samoumevna dejstva. Je specifična oblika političnega diskurza. V članku postavim tri teze o političnem diskurzu, ki konstruira samega sebe tako, da vzpostavlja kulturnega marksista kot svojega glavnega sovražnika. Te tri teze so sledeče: prvič, teorija zarote kulturnega marksizma je spoznanje o koncu »konca zgodovine« in pristanek na to, da je svet ponovno mogoče spreminjati; drugič, teorija zarote kulturnega marksizma ni zgolj spoznanje, da je svet ponovno mogoče spreminjati, ampak je tudi konstrukcija nove interpretacije sveta, ki temelji na ideji, da se takšna sprememba že dogaja; in tretjič, kot nova interpretacija sveta teorija zarote kulturnega marksizma deluje na način, ki onemogoča kakršno koli resnično družbeno spremembo.

Ključne besede: kulturni marksizem, teorija zarote, desnica, politični diskurz, konec konca zgodovine

Three theses on cultural Marxism

In the article, I discuss cultural Marxism as a conspiracy theory propagated in the Slovenian public sphere, mainly by representatives of the political right and their supporters. As a conspiracy theory, cultural Marxism is not a consistent and coherent theory, but a set of quasi-historical analyses that refer to supposedly self-evident facts. It is a specific form of political discourse. In the article I put forward three theses about a political discourse that constructs itself by establishing the cultural Marxist as its main enemy. These three theses are as follows: first, cultural Marxism as a conspiracy theory is the recognition of “the end of the end” of history and the acceptance that the world can be changed again; second, cultural Marxism as a conspiracy theory is not only the recognition that the world can be changed again, but also the construction of a new interpretation of the world based on the idea that such change is already taking place; and third, as a new interpretation of the world, cultural Marxism as a conspiracy theory operates in a way that prevents any real social change from happening.

Keywords: Cultural Marxism, Conspiracy Theory, Right-wing, Political Discourse, The end of the end

Tri teze o kulturnem marksizmu¹

Med trinajstim in petnajstim oktobrom 2021 je Slovenijo obiskala delegacija Odbora Evropskega parlamenta za državljanske svoboščine, pravosodje in notranje zadeve, z namenom, da preveri stanje pravne države in svobode medijev pri nas.² Čeprav je bila slovenska vlada tista, ki je delegacijo prvotno povabila na obisk, tedanji predsednik slovenske vlade in vodja Slovenske demokratske stranke (SDS) Janez Janša predstavnikov delegacije po prihodu ni želel uradno sprejeti. Namesto da bi sledil uradnim protokolom, se je s člani delegacije zapletel v spor na tvitru, kjer je v eni izmed svojih objav delil graf fotografij, ki je prikazoval »trinajst od 226 znanih lutk Sorosa v evropskem parlamentu«. Graf lutk naj bi prikazoval vse povezave, ki jih imajo evropski poslanci z milijarderjem Georgom Sorosem, ki naj bi s svojim denarjem in politično močjo vplival na nastanek evropske politike. Ena izmed prikazanih fotografij v grafu je bila tudi fotografija nizozemske poslanke v Evropskem parlamentu in vodje delegacije Sophie in 't Veld. Po prvem valu kritik je Janša svoj prvotni tvit izbrisal, a je kmalu zatem objavil tvit drugega uporabnika z identično sliko.

Strah pred Sorosovimi lutkami je zgolj del paranoje pred neznano politično tvorbo, ki naj bi že nekaj let ustrahovala slovenski javni prostor in iz ozadja globoke države uravnavala slovensko politiko. Nekaj podobnega se je zgodilo poleti leta 2020, ko je na Bledu potekal dogodek Evropa brez cenzure.³ Na dogodku so nastopali tedanji predstavniki treh evropskih držav: slovenski premier Janez Janša, madžarski premier Viktor Orbán in predsednik Republike Srbske Aleksandar Vučić. Glavni del srečanja, ki se ga je udeležil tudi francoski politični filozof François-Xavier Bellamy, je predstavljala razprava o krizi identitete, v kateri naj bi se znašla Evropska unija zaradi težav,

- 1 To delo je podprla Fundacija za baltske in vzhodnoevropske študije (projekt 23-PD2-0002).
- 2 Press Releases, »Rule of law in Slovenia: MEPs conclude their first mission to the country,« *European Parliament News*, 15. 10. 2021, <https://www.europarl.europa.eu/news/en/pressroom/20211011IPR14622/rule-of-law-in-slovenia-meps-conclude-their-first-mission-to-the-country/>.
- 3 Foundation for a Civic Hungary, »European leaders on the future of Europe. Foundation for a Civic Hungary,« *Europe Uncensored*, 8. 7. 2020, <https://europeuncensored.com/>.

kot so množično priseljevanje, nizka rodnost in vse večji evroskepticizem, ki je med drugim privedel do Brexita. Po večurni razpravi so sodelujoči na dogodku ugotovili, da je Evropa trenutno v vojni z nevidnim sovražnikom, ki ogroža judovsko-krščansko tradicijo, krščansko demokratično dediščino, ter kulturno in nacionalno samoidentiteto sodobne Evrope. Ta sovražnik ne prihaja od zunaj ampak nastaja in se širi v samem jedru evropske nacionalne identitete. Na vrhuncu največje pandemije v zadnjih stotih letih in v trenutku, ko se je večina evropskih držav spopadala z veliko zdravstveno, politično in ekonomsko krizo, je takratni slovenski premier Janez Janša dogodek zaključil z izjavo, da »največjo grožnjo Evropski uniji danes predstavlja kulturni marksizem«,⁴ Vučić pa je za njeno obrambo celo ponudil srbsko vojsko.

Na podoben način sta državni sekretar za državno varnost Žan Mahnič in predsednik Domovinske lige Bernard Brščić v javnosti že večkrat izrazila svoje simpatije do skrajno desnega gibanja Generacija identitete. Brščić je na primer v predgovoru izjemno rasističnega, ksenofobnega in fašističnega *Manifesta za domovino* zapisal, da naj bi bila Slovenija žrtev avtoimunske bolezni, ki je iztirila svet in pričela ogroziti slovensko in evropsko civilizacijo. Ta avtoimunska bolezen je »okuženost z ideologijo kulturnega marksizma Frankfurtske šole, ki po koncu druge svetovne vojne prevladuje na Zahodu«. ⁵ Ideologija kulturnega marksizma naj bi bila tako zelo nevarna zato, ker zagovarja prevrednotenje vseh vrednot, dekonstrukcijo spola, družine, naroda in vseh ostalih identitet, ki sicer tvorijo temelj evropske civilizacije. Širila naj bi jo progresivna liberalna levica s politično korektnostjo, identitetnimi boji, feminizmom in podpiranjem migracij. Še en tak primer najdemo pri Branku Grimsu, trenutnemu poslancu stranke SDS v državnem zboru in enemu največjih samooklicanih borcev proti kulturnemu marksizmu pri nas. Ko je Robert Golob, nekdanji direktor GEN-i in predsednik novo nastale stranke Svobo.da, ob dnevu žena čestital tako

4 Neža Loštrek, »Janša Pledges to Fight 'Cultural Marxism' in Online Discussion with Orban, Vučić on Future of Europe,« *Total Slovenia News*, 9. 7. 2020, <https://www.total-slovenia-news.com/politics/6576-jansa-pledges-to-fight-cultural-marxism-in-online-discussion-with-orban-vucic-on-future-of-europe>.

5 Jure R., *Manifest za domovino. Slovenska identitarna ideja* (Ljubljana: založba Nova Obzorja, 2018), 9.

ženskam, kot osebam, ki se identificirajo kot ženske, je Grims tvitnil, da je takšna čestitka: »razvrednotenje žensk in kulturni marksizem«. Dejal je, da kulturni marksizem »dela Evropo in ZDA šibki. Zaradi varnosti Slovenije in obrambe pravih vrednot moramo kulturni marksizem v celoti zavrniti in mu reči odločen NE!«. ⁶ V nekem drugem tvitu je Grims tudi pozval, naj v imenu boja proti kulturnemu marksizmu Slovenija odstopi od Istanbulske konvencije »ker se je izkazalo, da so jo zlorabili kulturni marksisti LGBT in vanjo podtaknili svojo ideologijo (raznih 'družbenih spolov' etc.), ki jo vsiljujejo celo že otrokom...!«.

Diskurz o kulturnem marksizmu, ki naj bi z liberalnimi tendencami spodkopaval temelje naše družbe je teorija zarote, ki jo v slovenskem političnem prostoru danes širijo predvsem politični predstavniki desnice in njihovi podporniki. Kot teorija zarote ni konsistentna in koherentna teorija temveč je skupek kvazi-zgodovinskih analiz, ki se sklicujejo na domnevno samoumevna dejstva. Gre za zgodovinske analize, ki imajo eno skupno predpostavko, in sicer vse se strinjajo, da naj bi bil vznik kulturnega marksizma neposredna posledica zatona ekonomskega marksizma. Kulturni marksizem naj bi se sicer pojavil že v obdobju hladne vojne vendar pa naj bi se dokončno vzpostavil šele s padcem Sovjetske zveze in z vsesplošnim spoznanjem levih gibanj, da vladavine socializma ne bo mogoče doseči s prevratom ekonomske baze, zato se je za prevrat družbenih razmerij potrebno osredotočiti na nadzidavo. Šlo naj bi za novo obliko tega, kar sta Hitler in Goebbels v nacistični Nemčiji poimenovala »kulturni boljševizem«. Tako kot pri klasičnem ekonomskem marksizmu naj bi bil tudi glavni namen kulturnega marksizma odprava kapitalističnega produkcijskega načina, s tem, da, kot dobro povzame citat enega izmed številčnih slovenskih blogov na to temo, »ekonomski marksizem postavlja v vlogo zatiralca kapitalizem, kulturni marksisti pa trdijo, da

6 Branko Grims (@BrankoGrims1), Objava na tvitru, 8. 3. 2022, https://twitter.com/BrankoGrims1/status/1501176549827088386?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etwetembed%7Ctwtterm%5E1501176549827088386%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5E%1&ref_url=https%3A%2F%2Ffe-maribor.si%2Fgolob-razburja-s-cestitko-ob-dnevu-zena-poglejte-te-odzive%2F.

je heteroseksualen beli moški s svojo kulturo, družino in rasno identiteto ta, ki zatira druge«.7

Če govorimo o kulturnem marksizmu kot o teoriji zarote, obstajata vsaj dva možna pristopa k njegovi kritični analizi. Prvi pristop je tisti, ki teorijo vzame zares, kar pomeni, da poskuša empirično preveriti njene trditve. Čeprav so takšni pristopi lahko na neki ravni zanimivi, niso zares produktivni. Razlog za to je precej preprost. Temeljijo na zmotni predpostavki, da so teorije zarote znanstvene teorije v pomenu, kot ga definira Karl Popper, torej da jih je mogoče preveriti in ovreči. Temu ni tako. Kot bom pokazala v nadaljevanju, so teorije zarot veliko bolj podobne ideologijam in fantazmam kot znanstvenim diskurzom. To je tudi razlog zakaj bom v članku pri analizi pojava teorije zarote kulturnega marksizma ubrala drugi pristop, tistega, ki se osredotoča na pojav samega diskurza in izpostavi nekatere njegove glavne značilnosti. Moja linija razmisleka bo šla v sledeči smeri: če teorijo zarote kulturnega marksizma proizvaja posebna oblika desničarskega diskurza, je za njeno razumevanje ključno zastaviti vprašanje o naravi tega diskurza. To pa pomeni, da se je potrebno osredotočiti na sledeča vprašanja: kaj strah pred kulturnim marksizmom pove o političnem diskurzu, ki ta strah proizvaja? kateri politični diskurz proizvaja kulturnega marksista kot svojega glavnega sovražnika? kakšno funkcijo ima kulturni marksist kot predmet tega specifičnega političnega diskurza? Oziroma, rečeno v bolj althusserjanskem žargonu, kaj je značilnost političnega diskurza, ki proizvaja kulturnega marksista kot predmet skozi katerega se konstruira?

V danem članku bom na ta vprašanja odgovorila tako, da bom postavila serijo tez o političnem diskurzu, ki konstruira samega sebe tako, da vzpostavlja kulturnega marksista kot svojega glavnega sovražnika. Trdila bom, da ima takšen diskurz tri glavne značilnosti: prvič, je spoznanje o koncu »konca zgodovine« in pristanek na to, da je svet ponovno mogoče spreminjati; drugič, ni zgolj spoznanje, da je svet ponovno mogoče spreminjati, ampak je tudi konstrukcija nove interpretacije sveta, ki temelji na ideji, da se takšna sprememba že dogaja; in tretjič, kot nova interpretacija sveta, ki temelji na

7 »Kaj je kulturni marksizem,« *Tradicija proti tiraniji*, 14. 7. 2018, <http://tradicijaprotitiraniji.blogspot.com/2018/07/kaj-je-kulturni-marksizem.html/> .

ideji, da do spremembe sveta že prihaja, deluje na način, ki onemogoča kakršno koli resnično spremembo.⁸

1. O koncu konca zgodovine

Teorija zarote kulturnega marksizma ni produkt slovenske desnice. V slovenski politični prostor je bil uvožen iz Amerike, njegovi začetki pa segajo kar trideset let nazaj in se v večini primerov napajajo iz dveh glavnih virov. Prvi vir je besedilo »*The New Dark Age: The Frankfurt School and 'Political Correctness'*«, ki ga je leta 1992 napisal Michael Minnicino.⁹ V članku Minnicino trdi, da so ZDA padle v temno dobo vsesplošnega upada kulturnih in intelektualnih vrednot. Ta upad se ni zgodil sam od sebe. Do njega naj bi prišlo v šestdesetih letih dvajsetega stoletja, ko je »naše univerze, zibelke naše tehnološke in intelektualne prihodnosti [...] preplavila novodobna 'politična korektnost' v slogu Kominterne«¹⁰ in ko so bili »iracionalni mladostniški izbruhi 1960ih [...] institucionalizirani v 'permanentno revolucijo'«. ¹¹ Do takšnega zgodovinskega prevrata je lahko prišlo zato, ker so nekateri izmed sodelavcev Inštituta za družbene raziskave [Institut für Socialforschung], kot so Theodor W. Adorno, Erich Fromm in Herbert Marcuse, pričeli svoj pohod skozi ameriške institucije, kjer so učili teorije Georga Lukácsa in drugih intelektualcev Frankfurtske šole.

Če je bila teorija zarote kulturnega marksizma k nam uvožena iz Amerike, njeni pripadniki verjamejo, da je bilo pri samem razponu kulturnega marksizma ravno obratno. V Ameriko naj bi prišel iz Evrope. Bolj natančno naj bi prišel iz Nemčije tik po drugi svetovni vojni, ko so omenjeni pripadniki

⁸ Dani članek je v tem smislu razširitev treh tez, ki sem jih nakazala v članku Lea Kuhar, »Kdo se boji kulturnega marksista?«, *Alternator* 24, 22. 4. 2021, <https://www.alternator.science/sl/daljs/kdo-se-boji-kulturnega-marksista/>.

⁹ Michael J. Minnicino, »The New Dark Age. The Frankfurt School and the 'Political Correctness',« *Fidelio* 1, št 1 (1992). Tekst je kasneje na spletu objavil Shillerjev inštitut, dostopano 18. 4. 2022, <https://archive.schillerinstitute.com/fid91-96/921frankfurt.html/>.

¹⁰ *Ibid.*, 5.

¹¹ *Ibid.*,

Frankfurtske šole prebežali v Ameriko. Nove celine si niso izbrali po naključju. Prišli naj bi z namenom, da bi dosegli dva cilja. Po eni strani naj bi želeli spodkopati judovsko-krščansko zapuščino zahoda in s tem odpraviti celotno ameriško kulturo. To naj bi poskušali storiti z destruktivno kritiko vseh zahodnih vrednot v ameriškem javnem in intelektualnem prostoru. Po tem, ko naj bi v množično zavest ameriškega ljudstva zasadili seme dvoma in omajali prepričanje v obstoječe mišljenje in vrednote, naj bi se lotili drugega koraka. Drugi korak naj bi predstavljal ustvarjanje »novih kulturnih form«, kot jim pravi Minnicino, s katerimi naj bi povečali odtujenost prebivalstva in ustvarili »nove oblike barbarstva«. Te nove kulturne forme naj bi imele poseben namen. Povečale naj bi občutek odtujenosti prebivalstva, s čimer naj bi poskrbele za to, da bi ljudje spoznali »kako resnično odtujajoče je življenje brez socializma«. ¹²

Nove kulturne forme, ki so jih proizvedli kulturni marksisti, naj bi torej proizvajale nove forme odtujenosti. Konceptualni aparat za takšno delovanje naj bi v kolaboraciji z Walterjem Benjaminom začrtal Bertolt Brecht s tem, ko je razvil potujitveni efekt [Verfremdungseffekt], kasneje pa naj bi jih različne generacije Frankfurtske šole širile s pomočjo množičnih medijev. Pri tem so imele ključno vlogo radijske oddaje in forma televizijskih nadaljevanj, ki naj bi med drugim zasvojevala gospodinje, njihova moč pa naj bi bila tako velika, da so kulturnim marksistom omogočale vplivati na ameriške volitve. Radio in televizija naj bi torej imela v rokah kulturnih marksistov tako veliko moč, kot jo je imela v času izvolitve Donalda Trumpe Cambridge Analytica. Prvotni uspeh Brechtovega potujitvenega efekta naj istočasno vplival tudi na celotno akademsko sfero. Med drugim naj bi ga lahko zasledili v učnih kurikulumih ameriških univerz, predvsem pri študijih na fakultetah humanističnih in družboslovnih smeri, kjer so obravnavali poststrukturalizem Rolanda Barthesa, Michela Foucaulta in Jacquesa Derridaja, semiotika Umberta Eca in dekonstrukcija Paula DeMana. ¹³

¹² Ibid., 10.

¹³ Ibid.,

Drugi glavni vir teorijo zarote kulturnega marksizma izhaja iz dokumentarnega filma *Political Correctness: A Short History of an Ideology*,¹⁴ iz leta 1999, ki ga je režiral ameriški konservativni avtor William S. Lind in iz zbornika tekstov *Political Correctness: A Short History of an Ideology*,¹⁵ ki ga je ravno tako uredil Lind. Tudi v tem primeru sta glavna sovražnika Frankfurtska šola in politična korektnost, ki naj bi jo njeni predstavniki pripeljali v Ameriko. Glavna protagonistka v tej različici sta (ponovno) Georg Lukács in Antonio Gramsci, ki naj bi v svojih analizah ugotovila, da delavski razred ni mogel razviti pravilne razredne zavesti zato, ker je bil preveč podvržen vplivu zahodne kulture. Zahodna kultura naj bi s krščanskimi vrednotami osmišljala življenje prebivalcev zahodnih držav in jih s tem odvrčala od socializma. Lukács in Gramsci naj bi bila torej ena izmed prvih avtorjev, ki sta ugotovila, da je potrebno za uničenje zahoda uničiti način takšnega osmišljanja. Rečeno drugače, bila sta ena izmed prvih avtorjev, ki sta ugotovila, da če želi delavski razred kadarkoli pridobiti pravilno razredno zavest, mora najprej uničiti kulturne norme zahodne civilizacije in s tem poskrbeti, da kulturna nadstavba ne bo zaslepljevala vpogleda v ekonomsko bazo.

Podobno kot pri Minnicinu začnejo tudi v Lindovi verziji kulturni marksizem širiti pripadniki Frankfurtske šole, po tem, ko ubežijo nacizmu in kot migranti prispejo v Ameriko. Njihov načrt uničenja zahodnih vrednost naj bi temeljil na programu kritične teorije, ki jo je začrtal tedanji direktor inštituta Max Horkheimer. Ta program naj bi bil sestavljen iz nekakšne mešanice Marxove kritike politične ekonomije in Freudove psihoanalize, ki jim je omogočila, da postavijo temelje za nove študijske smeri, kot so npr. gejevske študije, študije temnopoltih in ženske študije. Cilj vseh teh novih študijskih smeri naj bi bila kritika in prevrat vseh vrednost zahodne krščanske družbe. Poleg Horkheimerjevih del naj bi kulturni marksisti uporabljali tudi esej *Represivna toleranca* Herberta Mercuseja, ki naj bi služil kot podlaga nove

14 William S. Lind (ur.), »*Political Correctness*«: *A Short History of an Ideology* (A Product of the Free Confess Foundation, 2004), <https://dokumen.pub/quotpolitical-correctnessquot-a-short-history-of-an-ideology.html/> .

15 William S. Lind (ur.), »*Political Correctness*«: *A Short History of an Ideology* (A Product of the Free Confess Foundation, 2004), <https://dokumen.pub/quotpolitical-correctnessquot-a-short-history-of-an-ideology.html/> .

strategije delovanja, ki vsem na levisi, ne glede na njihovo stališče, omogoča legitimno pozicijo izjavljanja.¹⁶

V članku »Cultural Marxism and the Cathedral: Two Alt-Right Perspectives on Critical Theory« Andrew Woods ugotavlja, da ima Lindova verzija kulturnega marksizma kot teorije zarote iste predpostavke kot Minnicinova, s to razliko, da se Lind še veliko bolj osredotoča na pojav politične korektnosti. Za Linda je politična korektnost nekakšen plavajoči označevalec, ki lahko služi kot oznaka za bolj ali manj vse, kar naj bi bilo škodljivega v sodobnem svetu. Ravno tako sta za Linda politična korektnost in kulturni marksizem v bistvu sinonima. Oba označujeta politično strategijo, ki naj bi kulturnim marksistom omogočala, da počasi uničujejo zahodno kulturo. Takšna strategija naj bi bila sestavljena iz štirih potez: (i.) že omenjene uvedbe LGBT+ študij, ženskih študij, študij temnopoltih itd. na ameriške univerze; (ii.) enačenja vseh desnih stališč s fašističnimi težnjami; (iii.) postopnim, a načrtnim uničenjem vseh temeljev heteroseksualne zakonske zveze; (iv.) strateško zatrtje belih moških srednjega razreda.¹⁷

Kot sem že omenila, se na tem mestu ne bom spuščala v analizo tega, v kolikšni meri so dane trditve o kulturnem marksizmu dejansko resnične. Do neke mere gotovo naslavljajo nove trende na univerzah in političnih gibanjih, npr. najočitnejša tarča je identitetna politika, vendar pa bom vprašanje, koliko so tudi dejansko upravičene, pustila ob strani. Z navedbo dveh glavnih virov sem želela opozoriti zgolj na to, da se je kulturni marksizem kot teorija zarote pojavil v specifičnem zgodovinskem obdobju. Pojavil se je v času, ki ga je Francis Fukuyama v svojem znanem delu *The end of history and the last man* poimenoval »končna točka ideološke evolucije človeštva« in »končna

16 Herbert Marcuse, »Represivna toleranca,« *Časopis za kritiko znanosti* 22, št. 164/165 (1994). Ena izmed glavnih tez tega eseja je, da bi udejanjenje cilja tolerance zahtevalo netoleranco do vladajočih politik, stališč in mnenj, ki so glede na sestavo političnega prostora pač politike, stališča in mnenja belih moških srednjega razreda.

17 Andrew Woods, »Cultural Marxism and the Cathedral: Two Alt-Right Perspectives on Critical Theory,« v Christine M. Battista in Melissa R. Sande (ur.), *Critical Theory and the Humanities in the Age of the Alt-Right* (London: Palgrave Macmillan, 2019).

oblika človeške vladavine«. ¹⁸ To je čas po padcu berlinskega zidu in propadu Sovjetske zveze, ko se je zdelo, da sta v svetu dokončno prevladala prosti trg in liberalna demokracija in s svojo prevlado dokončno izničila možnosti vsakršne alternative. Kot pravi Fukuyama gre za čas, ki sicer še vedno dopušča, da pride pri implementaciji liberalne demokracije do določenih zagat. Lahko se na primer zgodi, da katera izmed držav po tem, ko že prevzame temeljne vrednote liberalne demokracije, pade nazaj v predhodno, bolj primitivno obliko vladanja, kot sta teokracija ali vojaška diktatura. Ravno tako se lahko zgodi, da pride do težav pri sami vpeljavi liberalne demokracije v aparat pravne države in da njeni glavni dve načeli, svoboda in enakost, nista v celoti uresničeni. Vendar pa so to težave praktične narave. So težave, povezane s konkretnim problemom in ne zadevajo liberalne demokracije kot politične ideje. Za slednjo Fukuyama pravi, da nima zares nobene pomanjkljivosti ali alternative, saj, za razliko od ostalih oblik politične organizacije družbe, »ideala liberalne demokracije ni mogoče izboljšati«. ¹⁹

Dogodki zadnjih nekaj desetletij so pokazali, da je Fukuyamina ideja o koncu zgodovine temeljila na napačnem razumevanju dejanskih učinkov liberalne politike. Videli smo, da propad Sovjetske zveze in padec berlinskega zidu nista osvobodila družbe vseh možnih ideologij, temveč sta vzpostavila eno samo ideologijo, ki je svet ujela v nekakšno časovno zanko, znotraj katere se vse ves čas spreminja brez da bi se karkoli kadarkoli zares spremenilo. Dokončna prevlada kapitalističnega produkcijskega načina je svetu res prinesla neko večjo mero svobode, vendar ne za ljudi temveč za pretok blaga in kapitala. Svetovna prevlada liberalnih politik nas ni osvobodila. Ravno obratno. Produkcijski sistem, ki poskrbi za to, da se ta pretok nikoli ne zaključi, ohranja obstoječi družbeni red v neprestanem gibanju, znotraj katerega pa si ni mogoče zamisliti obstoja drugačnega sistema. Ni si mogoče zamisliti alternative. Za razliko od ostalih režimov, kjer smo lahko lažje prepoznali

¹⁸ Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man* (New York: The Free Press, 1992), xi.

¹⁹ *Ibid.*,

obstoječe centre moči, smo v trenutnem vseskozi se spreminjajočem družbenem ustroju postali »jetniki drugega, ki ne obstaja«. ²⁰

Zdi se, da je na takšno spremembo v političnem prostoru reagirala tudi teorija zarote kulturnega marksizma. Začetki teorije zarote kulturnega marksizma sicer res segajo v devetdeseta leta prejšnjega stoletja, vendar pa pri tem ne smemo zanemariti dejstva, da je do njegovega resničnega vzpona prišlo nekoliko kasneje. Vsesplošno razširjenost je teorija zarote kulturnega marksizma v Ameriki dobila leta 2016, ko je na predsedniških volitvah zmagal Donald Trump. Če se spomnimo, je Trump zmagal s sloganom MAGA (Make America Great Again), torej sloganom, ki je ljudi pozival, naj postanejo politično aktivni, prevzamejo vajeti nad svojim življenjem in ponovno pričnejo graditi zgodovino lastne države. Za drug pomemben moment pri popularizaciji teorije zarote kulturnega marksizma je zaslužen kanadski psiholog Jordan Peterson, ki je kulturnega marksista razumel kot glavnega sovražnika v svojem boju proti pripoznanju spolno nevtralnih zaimkov. V svojih govorih je Peterson ravno tako kot Trump pozival ljudi, naj zavzamejo proaktivno držo in ponovno prevzamejo vajeti nad svojim življenjem.

Vsesplošno prepričanje, da se je kolo zgodovine ponovno začelo vrteti, je pri analizi teorije zarote kulturnega marksizma pomembno zato, ker teorije zarot v svoji interpretaciji sveta vsaj do neke mere odražajo značilnosti zgodovinskega obdobja v katerem so nastale. Frederick Jameson bi rekel, da gre pri teorijah zarot za »kognitivnega mapiranja« zapletene družbene ureditve poznega kapitalizma. Čeprav je to mapiranje zavajajoče, saj ne odraža predpostavk iz katerih izhaja, vseeno predstavlja nek način osmišljanja družbene realnosti znotraj katere smo ujeti. ²¹ Spomnimo se še na dva bolj odmevna primera iz časa pandemije covid-19, ki nakazujeta nove predpostavke, na katerih se danes tvori takšno kognitivno mapiranje. Eden izmed najbolj zabavnih primerov je gotovo izjava britanskega predsednika vlade Borisa Johnsona. Ta je po nekaj dneh samoizolacije zaradi okužbe s covidom-19

20 Jelica Šumič Riha, »Jetniki drugega, ki ne obstaja,« *Filozofski vestnik* 28, št. 1 (2007).

21 Frederick Jameson, »Cognitive mapping,« v Cary Nelson and Lawrence Grossberg (ur.), *Marxism and the interpretation of culture* (Urbana: University of Illinois Press, 1988).

iz podzemnega bunkerja sporočil, da »nekaj takega kot družba vendarle obstaja,«²² pri čemer se je skliceval na znameniti rek nekdanje premierke Margaret Thatcher, da je družba v osnovi zgolj vsota posameznikov. Za še en podobno zabaven primer je zaslužen sam Fukuyama, ki je v prvem valu pandemije leta 2020 tvitnil, da se je v svoji predhodni teoriji zmotil, in da zgodovine v resnici še ni konec.

Teorija zarote kulturnega marksizma se je torej pojavila v času konca zgodovine, zares pa se je razširila šele v času, ki ga Alenka Zupančič poimenuje čas po »koncu konca«²³ zgodovine, to je v času, ko je prevladovalo mnenje, da je zgodovino ponovno mogoče spreminjati. V knjigi *Konec* Zupančič pokaže, da ima konec neko mejo in sicer to, da »ostaja v nekem nerazvezljivem razmerju s tem, kar končuje.«²⁴ Pravi, da je resnični konec vselej konec nekega konca. Resnični konec v primeru dojetanja današnjega konca konca zgodovine ni zaznamovan z idejo odprtosti temveč z občutkom, da drvim v katastrofo. Čas konca konca zgodovine je katastrofičen čas. Bolj kot ciklu časovne zanke neskončnega ponavljanja enega in istega je podoben nekakšni prihajajoči apokalipsi, ki jo naznanjajo vojaški spopadi, čedalje težje razumljene tehnološke invencije in prihajajoča ekološka katastrofa. Lahko bi rekli, da teorije zarot cvetijo v takšnem katastrofičnem času zato, ker ga reflektirajo tako, da ga ponotranjijo. To pokaže Richard Hofstadter v eseju *The Paranoid Style in American Politics*, je sam čas teorij zarot krizni, apokaliptični čas, je čas zadnje sodbe, do katere prihaja v paranoidnem stilu mišljenja teorij zarot. Teoretik zarote se ukvarja z »rojstvom in smrtjo celotnih svetov, celotnih političnih ureditev, celotnih sistemov človeških vrednost. Vedno je na barikadah civilizacije. Neprestano živi na prelomnici.«²⁵

22 PA Media, »There is Such a Thing as Society, Says Boris Johnson From Bunker,« *Guardian*, 29. 3. 2020, <https://www.theguardian.com/politics/2020/mar/29/20000-nhs-staff-return-to-service-johnson-says-from-coronavirus-isolation/>.

23 Alenka Zupančič, »Konec,« *Alternator*, št. 29 (2020), 18. 6. 2020, <https://www.alternator.science/en/long/konec/>.

24 Alenka Zupančič, *Konec* (Ljubljana: Analecta, 2019), 7.

25 Esej je bil napisan že leta 1964 in ne predstavlja analize teorije zarote kulturnega marksizma temveč govori o nekaterih karakteristikah teorij zarot v splošnem. Nekoliko kasneje je bil ponatisnjen v istoimenski knjigi Richard Hofstadter, *The Paranoid Style in American Politics, and Other Essays* (New York: Vintage Books, 2008), na internetu je esej prosto

2. O spreminjanju sveta

Ameriški politolog Michael Barkun v delu *A Culture of Conspiracy: Apocalyptic Visions in Contemporary America* definira tri lastnosti, ki so skupne vsem teorijam zarot. V bistvu gre za tri različna verjetja. Prva lastnost, ki je verjetje, da se v svetu nič nikoli ne zgodi po naključju. Vsaka stvar ima svoj pomen in svojo intencionalnost. Za vsako spremembo obstaja vzrok, vedno obstaja razlog zakaj se nekaj nahaja tam, kjer se nahaja, in zakaj se ne nahaja nekje druge. Če pride do spremembe je bila za to kriva neka volja, povzročil jo je nek akter. Druga lastnost je verjetje, da obstajata dva nivoja posameznikovega doživljanja realnosti: nivo videza in nivo resničnega dogajanja. Reči niso takšne, kot se zdijo na prvi pogled, vse lahko zavaja. Da bi ugotovili resnico reči in sveta okoli nas, je potrebno prodreti pod goli videz in zaznati globlje bistvo. Tretja lastnost, ki je lastna vsem teorijam zarot je po Barkunu verjetje, da so vse reči med seboj povezane. Je verjetje, da med vsemi živimi in neživimi predmeti, osebami in tudi dogodki obstajajo povezave, ki tvorijo posebni vzorec medsebojnih razmerij, ta vzorec pa je viden zgolj peščici izbrancev. Vzorec medsebojnih razmerij se namreč ne nahaja na nivoju videza temveč na nivoju resničnega bistva reči, zato ga lahko vidijo zgolj tisti, ki v prvi vrsti pristajajo na to, da takšna ločnica med videzom in bistvom sploh obstaja. Rečeno drugače, vidijo ga lahko zgolj teoretiki zarote.²⁶

Ker teoretiki zarot pristanejo na vsa tri verjetja, lahko producirajo in reproducirajo lastno teorijo kot konstantno produkcijo nesmisla. Teorije zarot so temeljno nesmiselne teorije. Vendar pa niso nesmiselne zato, ker ne proizvajajo nikakršnega smisla ali pomena. Ravno obratno. Kot pokaže Peter Klepec v članku *Kaj spregleda »teorija zarote«?* se teorije zarot zdijo nesmiselne zato, ker proizvajajo preveč smisla in ne premalo. Teorije zarot neprenehoma ustvarjajo nove pomene, noben dogodek jih ne more presenetiti, vse, še tako nenavadne reči, lahko vključijo v obstoječo mrežo povezav. Pri vsem tem je zanimivo to, da kljub temu, da teorije zarot proizvajajo preveč smisla in da

dostopen na spletni strani *Harper's Magazine*, dostopano 18. 4. 2022, <https://harpers.org/archive/1964/11/the-paranoid-style-in-american-politics/>.

26 Michael Barkun, *A Culture of Conspiracy: Apocalyptic Visions in Contemporary America* (Los Angeles: University of California Press, 2003).

lahko v svoji pomenski mreži osmisli dobesedno karkoli, jim vseeno uspeva ustvarjati videz celote, pa naj bo ta še tako zelo kaotična. Klepec pokaže, da razlog za to tiči v tem, da teorije zarot uporabljajo posebno operacijo s katero »prešijejo« celotno pomensko strukturo teorije, ki jo ustvarjajo. Kaj pomeni, da *prešijejo* pomensko strukturo lastne teorije? Jacques Alain Miller opredeli prešitje kot operacijo, ki iz množstva nekih informacij skonstruira koherentno in smiselno celoto.²⁷ Je operacija, ki določi en specifičen označevalec, glede na katerega se nato definirajo in osmislijo vsi ostali posamezni označevalci. Brez tega posebnega označevalca noben izmed ostalih označevalcev ne more dobiti pomena. V primeru kulturnega marksizma funkcija prešitja celotne pomenske strukture pripada označevalcu »kulturni marksist«.

Kot točka prešitja ima »kulturni marksist« svoje specifične lastnosti. Ena izmed teh lastnosti je ta, da nikoli ni neposredno viden. Za kulturnega marksista nikoli ni povsem jasno kdo je in kje se nahaja. Nanj lahko sklepamo zgolj zaradi posledic njegovih dejanj, iz katerih lahko razberemo kje je prisoten oz. kje deluje. Četudi ga ne moremo nikoli izrecno izpostaviti, ga lahko ves čas vidimo v učinkih njegovih delovanj, npr. v potezah Sorosovih lutk, ki delujejo iz globoke države in vlečejo niti iz ozadja. Bolj kot pri kulturnem marksizmu je takšna lastnost glavnega označevalca vidna pri QAnon, še eni desni teoriji zarote, ki je že nekaj časa najbolj popularni teorija zarote v Ameriki. Njeni pripadniki trdijo, da obstaja posameznik Q, katerega identiteta ostaja nejasna in ki je oktobra leta 2017 na internetnem forumu 4chan razkril globalno zaroto skrivne skupine, ki naj bi delala zaroto proti tedanjemu predsedniku Trumpu. Šlo naj bi za skrivno skupino satanistov in kanibalistov, ki spolno zlorabljajo otroke in skozi kleti picerij vodijo globalno mrežo trgovine z otroci. Med drugim so bili pripadniki QAnon teorije zarote eni izmed vodilnih udeležencev pri napadu na Kapitol, do katerega je prišlo šestega januarja 2020 po tem, ko je Trump izgubil volitve za drugi predsedniški mandat.

Druga lastnost kulturnega marksista kot točke prešitja, ki osmišlja celotno pomensko strukturo teorije zarote, je, da s svojim delovanjem neprestano

²⁷ Jacques-Alain Miller, »Šiv,« v *Psihoanaliza in kultura* (Ljubljana: Državna založba Slovenije 1981), 262.

ustvarja lastne pogoje možnosti. Rečeno drugače, s tem, ko teorija zarote neprenehoma osmišlja vse reči, skriva to, da sama temelji na čistem nesmislu. Hofstadter bi rekel, da gre pri teoriji zarote za »sam fantastični značaj sklepanj skupaj s herojskim naporom po 'evidenci', ki naj bi pokazal, da je neverjetno edino, v kar lahko verjamemo«. ²⁸ Miller bi rekel, da točka prešitja obstaja zgolj zato, da skriva razlog svojega obstoja. Teoriji zarote namreč zagotavlja, da se produkcija nove vednosti ne more nikoli zaustaviti. Ne samo, da se ne more zaustaviti, celo ne sme se zaustaviti. Teoretiki zarote so prisiljeni ves čas ustvarjati novo mrežo pomenov. Razlog za to je predvsem ta, da teoretikov zarot »ne vodijo zgolj prepričanja, ampak tudi želja«. ²⁹ Vodi jih želja, da bi razkrili resnico sveta in da bi rečem prišli do dna. Nujna predpostavka takšne želje pa je, je, da ne more biti nikoli uresničena. Pripadniki teorij zarote so tako vselej že podvrženi razreševanju nečesa, česar ne morejo nikoli zares dokončno razrešiti ali rečeno bolj natančno, povrženi so neprestanemu proizvajanju nečesa, česar ne morejo nikoli zares dokončno proizvesti. V tem smislu je logika delovanja teorij zarot zelo podobna logiki delovanja še ene patologije modernosti, ki jo Frank Fisher imenuje *depresivna hedonija*. Depresivna hedonija ni zgolj vsesplošna naveličanost nad življenjem ali pa neka depresija, ki onemogoča posamezniku, da bi deloval v svetu ali bi bil zadovoljen s svojim položajem v svetu. Fisher pravi, da pri depresivni hedoniji »ne gre toliko za nezmožnost dobiti ugodje kot za nezmožnost početi karkoli drugega kot iskati ugodje. Gre za stalni občutek, da nekaj manjka, a brez razumevanja, da lahko ta skrivnostni, manjkajoči užitek dosežemo samo onkraj načela ugodja«. ³⁰ Na isti način je pri teoretikih zarote ves čas prisoten občutek, da obstaja neka globlja resnica, da obstaja neka vednost, ki jo je treba odkriti. Paradoks takšnega delovanja je, da ne more biti nikoli dokončano. Ko se enkrat ujamemo v teorijo zarote, sveta ni mogoče preprosto razumeti. Njegov pomen se mora neprenehoma ustvarjati.

28 Hofstadter, *The Paranoid Style in American Politics*, 1964, citirano po Peter Klepec, »Kaj spregleda 'teorija zarote'?,« 65.

29 Nebojša Blanuša in Todor Hristov, »Psychoanalysis, Critical Theory and Conspiracy Theory,« v Michael Butter in Peter Knight (ur), *Routledge Handbook of Conspiracy Theories* (London in New York: Routledge, 2020), 67.

30 Frank Fisher, *Kapitalistični realizem* (Ljubljana: Maska, 2021), 39.

Morda ravno zato, ker njihov obstoj zavisi od konstantne produkcije nove vednosti, so teorije zarot pogosto negativno nastrojene proti dejanskim institucijam vednosti. To je še posebej vidno na primeru teorije zarote kulturnega marksizma, saj je tarča njegovega napada pogosto ravno izobraževalni sistem. Še posebej pogosto njeni pripadniki usmerjajo svojo jezo na fakultete humanističnih in družboslovnih ved. Univerze predstavljajo primarno infrastrukturo skozi katero naj bi kulturni marksisti širili politično korektnost in uničevali vrednote zahodne krščanske družbe. Glavno vlogo imajo v obeh primarnih virih, iz katerih njihovi pripadniki črpajo material, negativna nastrojenost proti učnim kurikulumom pa je prisotna tudi v slovenski verziji teorije zarote kulturnega marksizma. V enem izmed svojih tvitov je tako Grims v državnem zboru ob interpelaciji ministrice za šolstvo dejal, da je treba iz izobraževalnega sistema »nagnati vso LGTB in ostalo kulturno-marksistično indoktrinacijo, ki je je šolstvo polno, notri prinesiti pravo slovensko tradicijo in slovensko kulturo«. ³¹

Vendar pa pri teorijah zarot ne gre zgolj za to, da proizvajajo novo vednost, ki nato konkurira z že obstoječimi vednostmi oz. slednje izpodriva. Kot pokaže Alenka Zupančič teorije zarote delujejo tako, da vzpostavljajo »subjekta, za katerega se predpostavlja, da (nas) vara«. ³² Pri tem sta pomembna dva poudarka. Prvi je ta, ki sem ga že omenila. Teoretiki zarot sebe vidijo kot tiste, ki reflektirajo delovanje nekoga drugega. Vodi jih želja po spoznanju »za kaj v resnici gre«, kar lahko razumemo tudi kot »kaj drugi hoče od mene«. Vendar pa je tu pomemben še ena predpostavka in sicer ta, da drugi dejansko obstaja. Teorije zarot ne temeljijo zgolj na predpostavki, da je svet mogoče spreminjati. Temeljijo na predpostavki, da se takšna sprememba že dogaja. Temeljijo na predpostavki, da že obstaja neka entiteta, nek subjekt, za katerega predpostavljajo da že deluje. Neprestano tvorjenje nove vednosti, ki ga omogoča operacija prešitja, posredno služi kot dokaz, da obstaja nek subjekt zgodovinskega procesa. To je tudi tisto, kar po Klepcu teorija zarote

31 Luka Volk, »Grims: 'Iz šol je treba nagnati vso LGBT in ostalo kulturno-marksistično indoktrinacijo'«, *Mladina*, 15. 3. 2021, <https://www.mladina.si/205895/grims-iz-sol-je-treba-nagnati-vso-lgtb-in-ostalo-kulturno-marksisticno-indoktrinacijo/>.

32 Alenka Zupančič, »Kratka razprava o teorijah zarote,« *Filozofski vestnik* 51, št. 3 (2020): 252.

spregleda: »teorija zarote sicer deluje v imenu vednosti, 'prave' vednosti, a je ta vednost vselej vednost 'tistih, ki so spregledali', njena prava osnova sta prav skupno verovanje in verjetje v 'tiste zadaj'«. ³³ Posebna lastnost političnega diskurza, ki se konstruira kot teorija zarote, ni preprosto ta, da začne nastajati v času, ko je sprememba zgodovinskega procesa ponovno mogoča, temveč da pristaja na to, da se takšna sprememba že dogaja in da obstaja akter, ki jo neposredno izvaja.

Obstoj akterja, ki uravnava zgodovinski proces je druga stran teze, da živimo v času »konca konca«³⁴ zgodovine. Politični diskurz, ki se konstruira kot teorija zarote, deluje tako, da neprestano ustvarja akterja, ki naj bi ga ogrožal. To ima nekakšen bumerang efekt, saj tudi same pripadnike teorije zarote sili k temu, da pričnejo delovati. Glede na to, da je resnično delovanje kulturnih marksistov vidno zgolj peščici izbrancev – tistim, za katere smo rekli, da ločijo med videzom in resničnim bistvom – se ti pogosto čutijo vpoklicane, da prevzamejo nase odgovornost za nadaljnji potek zgodovine, da preprečijo manipulacijo z množično zavestjo ljudi in očistijo svet temnih sil. Delovanje teoretikov zarot je vselej reducirano na neko preprosto shemo boja dobrega proti zlu. Obstajajo zgolj ekstremi. Svet postane črno bel in od vsakega posameznika je odvisno na katero stran se bo postavil. Dobro je potrebno obraniti pred zlom za vsako ceno. Enega izmed najbolj katastrofalnih posledic takšnega mišljenja je teorija zarote kulturnega marksizma pokazala leta 2011, ko je skrajno desni terorist Anders Breivik v množičnem streljanju na otoku Utøya ubil sedeminsedemdeset ljudi. Tik pred napadom je objavil manifest, ki je vključeval sedemindvajset strani, neposredno prepisanih iz Lindovih spisov, svoja dejanja pa je med drugim upravičeval z domnevno vojno proti kulturnim marksistom.

33 Peter Klepec, »Kaj spregleda 'teorija zarote'?,«³⁵ *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* 44, št. 266 (2016): 64.

3. O nezmožnosti delovanja

Niso zgolj teoretiki zarote kulturnega marksizma tisti, ki imajo nekaj za povedati o Frankfurtški šoli. Tudi teoretiki Frankfurtške šole so imeli nekaj za povedati o nastanku in delovanju teorij zarot. Adorno je na primer v svojih delih pisal o tem, da teorije zarot delujejo kot obrambni mehanizem proti frustracijam, ki jih povzročajo obstoječi družbeni red. Teorije zarot so bile zanj produkt občutka odtujenosti, ki ga posamezniki dobijo, ko se počutijo, da ne morejo najti svojega mesta v svetu, v katerem živijo in delujejo. Takšen občutek odtujenosti je bila zanj posledica frustracij, ki so nastale ob krizah, predvsem ekonomskih, kot je bila npr. Velika depresija v tridesetih letih prejšnjega stoletja.³⁴ Za Adorna teorije zarot sprostito frustracije ljudi in njihove občutke nemoči tako, da dogodke, do katerih prihaja, osmislijo kot usodo. V tem oziru teorije zarot delujejo za Adorna podobno kot religije za Marxa. So torej nekakšen opij za ljudstvo. Na podoben način so s prepletom Marxove in Freudove teorije vzroke za nastanek teorij zarot razlagali tudi ostali pripadniki Frankfurtške šole, kot so npr. Leo Lowenthal, Norbert Guterman in Franz Neumann.³⁵

Razlaga nastanka teorij zarot kot nekakšnega obrambnega mehanizma posameznikov je skladna tudi z že omenjeno operacijo prešitja, za katero smo rekli, da je ključni moment pri konstrukciji vednosti. Teorije zarot naslavlajo različne eksistencialne negotovosti in psihološke strahove posameznikov in za njihov obstoj ponudijo preprosto razlago. V »duhu časa« apokaliptičnega konca sveta, skoncentrirajo eksistencialne strahove posameznikov, jih združijo v enopomensko strukturo in nato proizvedejo krivca za njihov nastanek. Takšen krivec nato s pomočjo strukturne operacije prešitja dobi veliko moč vplivanja na potek zgodovine. Za padec življenjske blaginje, inflacijo in splošno padanje življenjskega standarda prebivalcev zahodnih držav tako ni

34 Študije so pokazale negativno korelacijo med teorijami zarot in dohodkom ter izobrazbo. To pomeni, da so ljudje, ki imajo višjo stopnjo izobrazbe ali prejemajo višji dohodek, manj dovzetni za teorijo zarote. Steven M. Smallpage, idr., »Who are the conspiracy theorists? Demographics and conspiracy theories,« v Michael Butter in Peter Knight (ur), *Routledge Handbook of Conspiracy Theories* (London in New York: Routledge, 2020), 266.

35 Glej Blanuša in Hristov, »Psychoanalysis, Critical Theory and Conspiracy Theory,« 71–72.

več kriv kapitalistični produkcijski način, ki poraja ekonomske krize, temveč so krivi begunci, ki se množično priseljujejo v naše države, sprejemniki 5G tehnologije, ki so nekako povezani z reptili, ki uravnavajo naše delovanje iz središča zemlje ali pa so za vse skupaj krivi kulturni marksisti iz Murgel. Občutek negotovosti in nemoči, ki izhajata iz ujetosti v svet brez prave prihodnosti, se tako zreducirata na konkretnega sovražnika, ki se kljub svoji neverjetnosti zdi lažje obvladljiv kot vednost, da v resnici nimamo kontrole nas lastnimi življenji. Z verjetjem v teorijo zarote, njeni pristaši pridobijo smisel o svetu, občutek pripadnosti in medosebne povezanosti.

Politični diskurz desnice, ki je konstruiran skozi strah pred kulturnim marksizmom, do neke mere razkriva šibkost levece, saj opozarja na resnične probleme, s katerimi se ta danes sooča. Vendar pa je problem nekako še večji od tega, kar poskušajo predstavljati teoretiki zarot. Zdi se, da levica še ni zares dosegla »konca konca« zgodovine. Zdi se, da je obtičala v svojem koncu zgodovine, ki je nastal nekako vzporedno z neskončnim ciklom liberalne ideologije a je bolj podoben »dolgi zimi melanholije«. ³⁶ Obtičala je v nekakšni sivi coni med preteklostjo, ki se je ne more znebiti in prihodnostjo, ki je ne more na novo izumiti – med realno obstoječimi socializmi, ki so propadli in med mankom lastnega konstruktivnega projekta, ki bi ga zapolnil nov politični program. ³⁷ Obtičalo se je v situaciji, v kateri ne more ustvariti novega hegemonskega pogleda na svet, ki bi deloval kot alternativa sedanjemu kapitalističnemu produkcijskemu načinu ali še manj ambicioznemu, a koherentnemu strateškemu delovanju, ki bi onemogočalo vse katastrofe, ki trenutno predstavljajo resnično grožnjo. Trenutna levica nima zares dolgoročnega načrta ali strategije za prihodnost. Lahko bi rekli, da je iz vidika progresivne leve politike glavni problem kulturnega marksizma ravno to, da ne obstaja.

Vendar pa to ne pomeni, da je današnja desnica bolj progresivna od levece. Moja tretja teza o delovanju kulturnega marksizma kot teorije diskurze je,

36 Srečko Horvat, *Poetry from the Future: Why a Global Liberation Movement is Our Civilization's Last Chance* (London: Penguin Books, 2019), 23.

37 O melanholiji levece sem pisala v članku Lea Kuhar, »Materialism of suffering and left-wing melancholia,« *Filozofski vestnik* 40, št. 1 (2019).

da kot nova interpretacija sveta in konstantno produciranje smisla kulturni marksizem kot teorija zarote deluje na način, ki onemogoča kakršno koli resnično spremembo sveta. Je način, ki v času, ko se družba resnično sooča s svojim koncem in opustošenjem, do katerega bo prišlo zaradi raznih katastrof, navidezno razreši družbene antagonizme na popolnoma pasiven način. Stališče teorij zarot je stališče lažnega delovanja. Je stališče, ki ustvarja videz, da deluje, v resnici pa zgolj prikriva svojo lastno nezmožnost, da bi karkoli resnično spremenilo. Na prvi pogled se ti diskurzi morda zdijo napredni, saj pozivajo k družbeni spremembi in odpravi levičarskih groženj, v resnici pa je politika, ki jo zagovarjajo, osredotočena zgolj na reprodukcijo obstoječega reda kapitalističnega načina proizvodnje. Če pogledamo teorije zarote kulturnega marksizma vidimo, da njeni pristaši zagovarjajo predvsem konservativne politike. Zagovarjajo tradicionalne krščanske vrednote zahodne družbe, kot so patriarhat, monogamne in heteronomne partnerske zveze, krščansko religijo, ipd. S tem, ko ustvarja neskončno spiralo pomenov se teorija zarote kulturnega marksizma zgolj vrača v ustaljene vzorce delovanja s čimer zamegljuje prvotno oviro, iz katere izhaja in ki sem jo poimenovala »konec konca zgodovine«.

LITERATURA

- Barkun, Michael.** *A Culture of Conspiracy: Apocalyptic Visions in Contemporary America*. Los Angeles: University of California Press, 2003.
- Blanuša Nebojša in Todor Hristov.** »Psychoanalysis, Critical Theory and Conspiracy Theory.« V *Routledge Handbook of Conspiracy Theories*, uredila Michael Butter in Peter Knight, 67–81. London in New York: Routledge, 2020.
- Foundation for a Civic Hungary.** »European leaders on the future of Europe. Foundation for a Civic Hungary.« *Europe Uncensored*, 8. 7. 2020. <https://europeuncensored.com/>.
- Fisher, Frank.** *Kapitalistični realizem*. Ljubljana: Maska, 2021.
- Grims, Branko** (@BrankoGrims1). Objava na tvitru, 8. 3. 2022. https://twitter.com/BrankoGrims1/status/1501176549827088386?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1501176549827088386%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Ffe-maribor.si%2Fglobo-razburja-s-cestitko-ob-dnevu-zena-poglejte-te-odzive%2F.
- Hofstadter, Richard.** *The Paranoid Style in American Politics, and Other Essays*. New York: Vintage Books, 2008.
- Horvat, Srečko.** *Poetry from the Future: Why a Global Liberation movement is our civilization's last chance*. London: Penguin Books, 2019.
- Jameson, Frederick.** »Cognitive mapping.« V *Marxism and the interpretation of culture*, uredila Cary Nelson in Lawrence Grossberg, 347–360. Urbana: University of Illinois Press, 1988.
»Kaj je kulturni marksizem.« *Tradicija proti tiraniji*, 14. 7. 2018. <http://tradicijaprotitiraniji.blogspot.com/2018/07/kaj-je-kulturni-marksizem.html/>.
- Klepec, Peter.** »Kaj spregleda 'teorija zarote'?.« *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* 44, št. 266 (2016): 61–74.
- Kuhar, Lea.** »Materialism of suffering and left-wing melancholia.« *Filozofski vestnik* 40, št. 1 (2019): 183–198.
- Kuhar, Lea.** »Kdo se boji kulturnega marksista?.« *Alternator* 24, 22. 4. 2021. <https://www.alternator.science/sl/daljse/kdo-se-boji-kulturnega-marksista/>.
- Lind, William S. (ur.).** »*Political Correctness: A Short History of an Ideology*. A Product of the Free Confess Foundation, 2004. <https://dokumen.pub/quotpolitical-correctnessquot-a-short-history-of-an-ideology.html>
- Loštrek, Neža.** »Janša Pledges to Fight 'Cultural Marxism' in Online Discussion with Orban, Vučić on Future of Europe.« *Total Slovenia News*, 9. 7. 2020. <https://www.total-slovenia-news.com/politics/6576-jansa-pledges-to-fight-cultural-marxism-in-online-discussion-with-orban-vucic-on-future-of-europe>.
- Miller, Jean-Alain.** »Šiv.« V *Psihoanaliza in kultura*, prevedla Rastko Močnik in Slavoj Žižek, 257–273. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1981.
- PA Media.** »There is Such a Thing as Society, Says Boris Johnson From Bunker.« *Guardian*, 29. 3. 2020. <https://www.theguardian.com/politics/2020/mar/29/20000-nhs-staff-return-to-service-johnson-says-from-coronavirus-isolation/>.

- Press Releases.** »Rule of law in Slovenia: MEPs conclude their first mission to the country.« *European Parliament News*, 15. 10. 2021. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20211011IPR14622/rule-of-law-in-slovenia-meps-conclude-their-first-mission-to-the-country>.
- R., Jure.** *Manifest za domovino. Slovenska identitarna ideja*. Ljubljana: Založba Nova Obzorja, 2018.
- Smallpage, Steven M., idr.** »Who are the conspiracy theorists? Demographics and conspiracy theories.« V *Routledge Handbook of Conspiracy Theories*, uredila Michael Butter in Peter Knight, 263–278. London in New York: Routledge, 2020.
- Šumič Riha, Jelica.** »Jetniki drugega, ki ne obstaja.« *Filozofski vestnik* 28, št. 1 (2007): 81–100.
- Volk, Luka.** »Grimis: Iz šol je treba nagnati vso LGBT in ostalo kulturno-marksistično indoktrinacijo.« *Mladina*, 15. 3. 2021. <https://www.mladina.si/205895/grims-iz-sol-je-treba-nagnati-vso-lgtb-in-ostalo-kulturno-marksisticno-indoktrinacijo/>.
- Zupančič, Alenka.** *Konec*. Ljubljana: Analecta, 2019.
- Zupančič, Alenka.** »Konec.« *Alternator*, št. 29 (2020), 18. 6. 2020. <https://www.alternator.science/en/long/konec/>
- Zupančič, Alenka.** »Kratka razprava o teorijah zarote.« *Filozofski vestnik* 51, št. 3 (2020): 245–262.